

Zebra's, ganzen en antibiotica

'De regentijd laat op zich wachten,' zegt Elizabeth, onze gastvrouw,' wanneer we elkaar ontmoeten in het hotel in Kampala, Oeganda. 'Jullie zullen zien dat de koeien mager zijn en de boeren het moeilijk hebben. Het is de klimaatsverandering...'. De volgende dag, als we van Kampala naar het zuidwesten rijden, regent het. 'Wij hebben de regen meegebracht,' grappen wij.

De volgende dagen zien we de savanne steeds groener kleuren. Tegen de tijd dat we weer weg gaan, zal het gras kniehoog staan. Het ziet er paradijselijk uit. Zebra's grazen vredig in de parkachtige omgeving, impala's springen sierlijk over het struikgewas en overal staan fruitbomen en struiken. Je hoeft, bij wijze van spreken, je hand maar uit te steken en je kunt bananen en papaja's eten, zoveel je wilt. Het leven zou hier zorgeloos kunnen zijn. Omdat het altijd zomer is, hoeven boeren zelfs geen voorraden aan te leggen: hun vee kan zich altijd te goed doen aan deze overvloed.

Schijn bedriegt, leren we later. Lang niet al het groen bevat genoeg voedingsstoffen om de groeiende veestapels te voeden. De Bahima, het herdersvolk van de regio, streeft naar zo groot mogelijke kuddes. Net als wij willen ze meer. Meer geld verdienen en meer status. Hierdoor is er sprake van overbegrazing. De koeien worden minder vruchtbaar en sneller ziek. De import van Holstein-Frisians, 'onze' zwart-wit bonte koe, zo'n veertig jaar geleden leek een oplossing: met minder koeien kon je meer melken.

Flora, een weduwe van 65 en boerin bezat 130 Frisians, of *Exotics*, zoals ze de melkkoeien hier noemen. Vijf jaar geleden verloor ze 100 van deze kostbare koeien aan mond en klauwzeer en de pokken. Ze is deze klap nog niet te boven. Ze overweegt nu koeien van het oude ras van deze regio aan te schaffen: Ankole koeien. Wij zijn geïnteresseerd in haar gedachten hierover.

Haar kleine huisje met golfplaten dak oogt bedrieglijk nederig. Deze Flora is een vrouw met aanzien. Ze was verkeerd voorgelicht, zegt ze ons. Als ze geweten had, dat de *Exotics* zo snel ziek zouden worden, had ze nooit zoveel in hun geïnvesteerd. Ankole koeien geven minder melk, maar ze zijn veel minder bevattelijk voor ziektes en ze hebben minder dure medicijnen nodig.

De vraag voor Flora is nu, hoe ze de aanschaf van Ankoles moet bekostigen. Geld van de bank lenen, vindt ze geen optie. De rente is momenteel 21%. Het risico van geld lenen vindt ze bovendien onaanvaardbaar. Ze kan haar grond kwijt raken, zodra ze de rente niet meer kan betalen. En hoe moet het dan met haar kinderen?

Bij het afscheid vraagt Flora ons: 'Jullie hebben mijn verhaal gehoord. Wat gaat er nu gebeuren?' Oegandezers zijn gewend aan blanken die hulp en mogelijk geld geven. Flora hoopt hier natuurlijk ook op.

We voelen ons in verlegenheid gebracht: we komen met mooie ideeën, maar met lege handen. Ons project is gebaseerd op gelijkwaardige uitwisseling. Hoe gaan we om met deze verwachting? 's Avonds bij het eten leidt dit tot discussie. Uiteindelijk spreken we af dat we, in het vervolg, de mensen waar we op bezoek gaan, een klein bedrag zullen geven, als compensatie voor hun tijd. Ook krijgt Flora dit bedrag alsnog.

De volgende dag bezoeken we nog meer boeren. We proppen ons, naar Afrikaans gebruik, met z'n allen in een veel te klein busje en rijden uren over de rode wegen, die door de regen veranderen in modderige stroompjes. Tussen de bomen zien we soms het wit van de hoorns van de Ankole koeien opblinken. Het teken dat er een kudde nabij is. Het is een bijna prehistorisch plaatje: de ronde huisjes met rieten daken, de herders en dan die indrukwekkende beesten met hun hoorns die hoog naar de hemel reiken.

Het is gemakkelijk voor te stellen dat het Bahima volk trots is op deze dieren. Ze zijn dan ook van groot cultureel belang. Het hoeden van deze koeien vormt een deel van de identiteit van dit herdersvolk. Ze worden bezongen in liederen en uitgebeeld in houtsnijwerk. De attributen die horen bij de verzorging van de Ankole koeien worden gekoesterd als de symbolen van hun cultuur.

Er is nog een belangrijke reden om de Ankole koeien in ere te houden. Ze belasten het milieu minder dan de Holstein-Frisians. Voor deze *Exotics* worden namelijk veel bomen gekapt om gras te laten groeien, met alle kwalijke gevolgen van dien. Voor de Ankole koeien is dit niet nodig. Ze krijgen ook veel minder antibiotica toegediend, omdat ze, zoals we al eerder zagen, minder ziek zijn. Antibiotica is hier vrij verkrijgbaar en wordt ongecontroleerd, op grote schaal toegepast. We vinden de lege flesjes Oxytetra en penicilline overal in het gras. De resistentie die hierdoor ontstaat, zal tot grote problemen in de volksgezondheid leiden.

Deze stoffen zitten ook in de melk. Er is geen kwaliteitscontrole. Uit een proefje met een antibioticatest die we hebben meegenomen uit Nederland blijkt, dat zelfs de melk die wij in ons hotel geserveerd hebben gekregen, Oxytetracycline bevat.

Ankole koeien worden dus minder vaak veterinaire behandeld. Toch krijgen zij ook de nodige chemicaliën. Boer Eric Karihize sproeit zijn hele Ankole kudde met een kwalijk ruikend middel. Het is een 'Duodip' met Cypermethrin en Chlorpyrifos tegen de teken. Tekenen brengen via bacteriën ziekten over bij de koeien, waartegen antibiotica worden gebruikt zoals Oxytetracycline.

We zien Eric in actie. Hij draagt alleen een korte broek en zijn naakte lijf glimt van het spul dat voor zijn koeien bedoeld is. Wij spreken onze bezorgdheid uit over dit gif.

'Wat moet ik anders?' is zijn reactie. 'Mijn koeien worden ziek van de teken als ik ze niet behandel.' Zijn er geen alternatieven? Hoe deden ze het vroeger?

Eric moet ons het antwoord schuldig blijven. Hij ziet echter wel het probleem. Hij merkt bijvoorbeeld dat de teken resistent worden en dat hij steeds meer moet spuiten. Wij vertellen hem dat ons is opgevallen dat er geen vliegen op de koeienvlaaien zitten. Alle micro-organismen in de mest zijn gedood. Wat zal dat uiteindelijk met de bodem doen?

We zien ook nooit witte koereigers op de koeien zitten. Vroeger aten die vogels de teken van de koeien. Nu worden ze vergiftigd. Eric deelt onze zorg en vraagt hoe wij omgaan met chemicaliën in Nederland. Dan vertellen wij, op onze beurt, over onze zoektocht als melkveehouders in Fryslân en de dilemma's waar wij voor geplaatst worden. Het bodemleven in Friesland is ook hard achteruitgegaan. Er zitten ook veel minder insecten en wormpjes in dan pakweg tien jaar geleden.

Onze Indiase collega's, ook bij de uitwisseling betrokken, hebben kennis van effectieve medicinale planten tegen teken en als vervanging van antibiotica. Wellicht is er een milieuvriendelijke oplossing voor Eric en de bestrijding van teken te vinden. Wellicht zijn er nog Ankole herders die wel medicinale planten gebruiken. Samen met Indiase onderzoekers, Universiteit van Wageningen en de Ankole herders kunnen we oplossingen zoeken die effectief zijn en het milieu minder belasten.

Het voelt bijzonder dat we zoveel met deze Oegandese boer kunnen delen. Hij staat voor ons in zijn sjofele broek, tanig van het harde werken, maar met heldere ogen. Hij is een zelfbewuste boer en ondernemer met kennis van zaken.

Een andere overeenkomst die wij zien met de situatie in Friesland is de zebra. De zebra wordt gedood. Net als onze ganzen eten de zebra's het gras dat de boeren liever aan hun vee zouden voeren. Net als wij krijgen ze een vergoeding om ze met rust te laten.

Het is duidelijk dat we veel problemen delen en ook samen kunnen werken aan oplossingen. Wij kunnen het niet laten regenen in de Ankole regio, maar we merken dat ons bezoek, door de

inwoners wel als hoopvol wordt ervaren en dat wij ook door hun geïnspireerd raken.

Janna van der Meer, Oeganda, maart 2015

Dit artikel is geschreven in het kader van de Emotive uitwisseling 'Reductie Antibiotica door duurzame melkveehouderij', gefinancierd door Oxfam Novib. Twee Friese boeren, 1 Friese veearts en 1 Friese landbouw-ecoloog zijn deel van het team en van 22-31 maart in Oeganda. Meer informatie: www.dutchfarmexperience.com